

Felemás helyzet a Bakony szívében, Zircen

Az írók, költők által annyiszor megörökített település, amely nemrég ünnepelte alapításának 800. évfordulóját, 1984-ben a városi rang elnyerésével történetének újabb fordulójához érkezett. A III. Béla király által a Bakony szívébe hívott clairvaux-i cisztercita szerzetesek teremtettek itt olyan gazdasági és szellemi kultúrát, amely két és fél évszázadon át meghatározta Zirc fejlődését. Ez a francia eredetű kultúra a török hódítás időszakában elenyészett, az egykor virágzó település lakatlanná vált, és csak a 18. század elején népesült be ismét; ekkor Poroszországból érkeztek ugyancsak cisztercita szerzetesek s velük együtt kézművesek, földművesek is, akik a 18. században rendházat, templomot építettek itt, híres könyvtárunk pedig 1844 és 1846 között épült föl. A rend hatalmas birtokain fejlett mezőgazdálkodást folytatott, a növénynevelésben, gyümölcs- és szőlőtelepítésben elért eredményei az egész környék gazdasági életére kedvező hatást gyakoroltak. A II. József intézkedései nyomán tanítórenddé alakult ciszterciták egészen 1950-ig, a rend megszűntéig irányították, befolyásolták a táj lakóinak művelődését, az oktatás szükségletei pedig meghatározták könyvtárának állományát, felszereltségét.

A felszabadulást követő csaknem négy évtized településfejlesztési politikája merőben más utat szabott Zirc gazdasági-társadalmi alakulásának, kulturális fejlődésének. A szocialista iparosítás eredményeként a közeli Dudaron szénbányát nyitottak, amely munkaalkalmat teremtett a lakosság nagy részének. Az iparosítás szükségletei határozták meg a járási székhellyé váló nagyközség oktatásügyének fejlesztését is, ami a vājáriskola létrehozásában testesült meg. Az iskola 1951-ben szakmunkásképző intézetté alakult, és benne ma évente 8—10 szakmára oktatják a jövő munkásait, elsősorban a mezőgazdasági gépszerelő és az építőipari szakmákban. A jól gazdálkodó tsz mellett a

Mezőgép, a Vegyipari Ktsz fa-, asztalos- és építőrészele, a Tanácsai Szolgáltató Üzem, valamint az Áfész nyújt megélhetést Zirc lakóinak. 1962 óta gimnázium is működik a városban.

Az 1984-es várossá nyilvánítás számtalan olyan gondot vetett fel, amelyek megoldása még hosszú évekre meghatározza a városvezetés tennivalóit és befolyásolja a településfejlesztés irányát.

A várossá nyilvánításkor a 7 ezer lakosú, volt nagyközséghez csatolták, így városrészekké tették a Zircről több kilométer távolságban fekvő Nagyesztergárt, Olaszfalut, Aklipusztát, Tündérmajort, Felsőperét, Eplényt, Lókutát, így Zirc lakosainak száma ma eléri a 11 ezret. Az új városrészek között mind fejlettségüket, mind a lakosság számát tekintve igen nagyok a különbségek, kezdve a volt majorságok (Akli, Tündérmajor) 100—300 főt el sem érő népességszámától az 1250 lakosú Nagyesztergárig és Olaszfaluiig.

Az új városok általános gondja, hogy központi anyagi támogatást nem kapnak, településfejlesztési nehézségeiken saját erőforrásaikra támaszkodva kell úrrá lenniük. A gondokból pedig Zircnek bőven kijutott. Magának a központi településnek — bár a vezetékhalózat elfogadható — olyan rossz a vízellátása, hogy a nap meghatározott időszakaiban egy-egy városrészben szüneteltetni kell a vízszolgáltatást. Egyetlen mélyfúrású kútja van, de, hogy a vízellátáson javítani tudjanak, még egyre lenne szükség, ami Kiss László tanácselnök tájékoztatása szerint 32 millió forintba kerülne. A városrésznek nyilvánított Nagyesztergáron egyáltalán nincs vízvezeték, így ennek létesítése ugyanúgy sürgető feladat, mint a csatornázás. A szorító anyagi gondok megfontolt, igen alapos tervezésre készítetik a város vezetőit. Nehéz döntés előtt álltak, amikor kénytelenek voltak a szennyvízvezeték kiépítésére előte-

remtett pénz egy részét az óvodára fordítani, mert a helyhiány már-már a termelőmunkát akadályozta. (Az óvodás korú gyermekek elhelyezési nehézségei miatt az anyák nem tudtak munkába állni.) De ugyanilyen szorító gond, hogy az óvodai helyek szaporítása mellett még ebben az öt éves tervidőszakban saját erőből új iskolát és utakat is kell építeni.

A hiányosságok pótlása multhatatlanul szükséges feltétele a városi létnek, ezeken kívül még az igen méltatlan körülmények között tengődő városi könyvtár körülményeinek javításával is számot vetett a városvezetés, bár erre — a tanácselnök szerint — csak a következő tervidőszakban lehet gondolni.

Az épület — Az állomány elhelyezése

A Zircen járó idegen — az itt-ott még fellelhető rozsdás eligazító táblák szerint — városi könyvtárat nem talál a településen. Villanyoszlopokon eldugott, rozsdásodó fémnyilak mutatják az utat — még a várossá nyilvánítás után hét hónappal is — a „nagyközségi-járási” könyvtár felé, az autóbussz-pályaudvartól nem messze levő egyik mellékutcába. Nem a legbiztosabb előjel — gondolom —, és elindulok a megadott irányba. Az új város könyvtára egy jellegtelen házsorba olvadva, messziről semmi jelét nem mutatja közintézmény mivoltának. Közelebb érve láthatóvá válik az épület falán elhelyezett üvegtábla, amely szerint Zirc nagyközség könyvtárának kapujához érkeztem. (Nagy Károlyné, a könyvtár igazgatója bánatosan panasolja, hogy mivel a könyvtár nem önállóan gazdálkodó egység, hanem a tanácsai ellátó szervezetéhez tartozik, igen nehéz embert kapni bármilyen munkára, így a táblacserére is.) Nem nagy ügy, gondolhatná bárki, de érzésem szerint ez is jelzi, hogy mekkora figyelmet jut erre az intézményre.

A könyvtár otthona, immár húsz éve, egy 75 négyzetméter alapterületű családi ház. Gyermekek részlegét az udvaron külön, egy 65 négyzetméteres — egykor füstölőnek, majd koporsólerakatnak használt — helyiségben alakították ki. (A *Szakmai irányelvek* szerint 570 négyzetméteres alapterületű könyvtár illetné meg Zircet.)

A családi ház merőben más építészeti adottságai miatt — az épületen egy közfal kibontásán kívül más átalakítást nem végeztek — nem felel meg a városi könyvtárral szemben tá-

masztott követelményeknek. A házat húsz éve nem tatarozták, belső szerelvényei közül csupán a villamoshálózatot újították fel 1983-ban és az izzólámpákat cserélték fénycsövekre. A belső festés már az 1984-es évre maradt.

Az épületben sem raktározásra alkalmas helyiség, sem olvasóteremnek berendezhető (vagy legalább a helybenolvasást lehetővé tevő, pár asztal befogadására alkalmas) sarok nincs. Mindössze hat személyt tudnak egyszerre asztalhoz ültetni, de az elhelyezhető ülőhelyek száma összesen sem haladja meg a húszat. (Ekkor már a kályhapadkán is ülnek.)

A kölcsönözhető állomány elhelyezésére szolgáló „tér” olyan szűfolt, hogy már az új beszerzések polcratétele is gondot okoz — nemcsak a helyhiány miatt, hanem mert a polcokat nem bírta el a padlószerkezet: a parketta a fal mentén elhelyezett állványok alatt beszakadt, így azok most teljes súlyukkal a falra támaszkodnak.

Az épület csekély befogadóképessége miatt csak a legkeresettebb műveket kínálják a szabadpolcok, a kevésbé keresettek és a többes példányok számára a 8 kilométerre levő Aklipusztán alakítottak ki egy központi raktárat. Így aztán, ha valakinek raktári könyvre van szüksége, a könyvtáros — egyéb dolgait félretéve — kibuszozik érte Akliba, vagy ha nem olyan sürgős az olvasónak, akkor megvárja, amíg alkalomadtán jön a megyei könyvtár kocsija, és behozza számára az olvasnivalót. Mivel ezt a tortúrát kevesen vállalják és mert a városban más lehetőség is van a szükséges szakirodalom és az egyéb olvasnivaló beszerzésére, nem csodálkozhatunk, hogy a városi könyvtár olvasóinak táborából hiányoznak például a pedagógusok, akik inkább a jobban felszerelt szakmunkásképző könyvtárat veszik igénybe. (Nem lenne érdektelen egyszer azt is megvizsgálni, hogy a rossz körülmények között működő, helyhiánnyal és szűkös beszerzési kerettel küszködő közművelődési könyvtárak mellett az adott településen milyen a könyvesbolt forgalma, és a házi könyvtárak állományának összetételében tükröződik-e a gyenge könyvtári ellátottság. Végző soron így nyerünk teljes képet a település olvasási helyzetéről. Zircről csupán a könyvesbolt forgalmának 1983. évi három és fél millió forintos adata áll rendelkezésünkre, vagyis még valamennyi zirci lakos — beleértve az újszülötteket is — 331 forint értékben vásárolt könyvet, addig a könyvtár egy-egy olvasójára 32 forint jutott abban az évben.)

A Zirci Városi Könyvtár

A könyvtárosokban megvan a jó szándék, hogy becsalogassák az olvasókat, és érdekes, olvasmányos műveket kínálnak számukra. Gondoltak a közeli buszpályaudvaron hosszabb ideig várakozó utasokra, és elsősorban az ő számukra alakítottak ki egy böngészdét, ahol a keresettebb népszerű periodikus kiadványokat, mint például a *Ludas Matyít*, a *Gondolat Könyveket*, a *Gyorsuló Idő*, a *Modern Könyvtár*, a *Magyar Hírmondó* sorozatait helyezték el. Itt találja meg az érdeklődő az olvasópályázatokat köteteket vagy a pályaválasztásban segítő irodalmat is. (A könyvtárosok szándéka szép és nemes, de nem tudom, honnan szerez tudomást erről a lehetőségről a buszpályaudvaron várakozó diák vagy bejáró dolgozó, ha semmiféle propagandaeszköz nem tájékoztatja. A pályaudvar közelében elhelyezett hatalmas idegenforgalmi eligazítótábla csak a műemlékkönyvtárat ajánlja az ideérkezők figyelmébe. A városi könyvtár pedig annyira jellegtelen és eldugott helyen van, hogy csak a nagyon elszánt, határozott céllal érkező idegen találja meg.)

A zsúfoltságból és a könyvtári célnak meg nem felelő helyiség adottságaiból következik, hogy a keresett művet az olvasó csak könyvtárosi segédlettel találja meg. A falak mentén elhelyezett polcokon kapott helyett a szépirodalom, a középben levő állványokon pedig a legkeresettebb szakirodalom, amelynek elhelyezése nem követi az ETO rendjét, a sorrendet a keresettség határozza meg. A kölcsönözni kívánó olvasó a kölcsönzötterbe lépve a 910-es és a 820-as szakkal találja magát szemben. Az állvány másik oldalán, az ablak alatt és még sok más helyen a történettudomány könyvei kapnak helyet.

Az ajtó mellett, a szerzői betürendből ki-

emelve találhatók a verseskötetek, az ifjúsági ajánlott és az iskolai kötelező olvasmányok. Néhány kézikönyvet is elhelyeztek a szabadpolcos térben, főleg gyakran használt lexikonokat és ideológiai műveket. A marxizmus klasszikusainak csak válogatott művei fértek itt polcra, a teljes sorozatokat az irodában tartják.

A könyvtár folyóiratait a Veszprémi Megyei Könyvtárban bekötik, de a helyhiány csak az utóbbi három év termését engedi Zircen tárolni, a többit az aklipusztai raktárba szállítják. E három év folyóiratainak tárolására — kénysszermegoldásként — a padlásfeljáró és a „szociális” helyiség szolgál. Nem találok jobb kifejezést e pár négyzetméter jellemzésére, ugyanítt van lehetőség kávéfőzésre, étkezésre, de egyúttal ez a mosdó, és itt található a könyvtár egyetlen vécéje is. (Nem tévedés, ott található — függönnyel sem elválasztva —, ahol egyedüli lehetőség van az étkezésre!) A könyvtárban évente megforduló 23 ezer látogató számára egyáltalán nincs mosdóhelyiség, ennek kialakítását 1985-re tervezik.

A padlásfeljáró alatti „folyóiratraktár” egyúttal papírraktár, de ide gyűjtik a bekötendő folyóiratokat és könyveket is.

Azt mondják, a baj nem jár egyedül. A zsúfoltságon és a padló csekély teherbírásán kívül a könyvtári célra alkalmatlan épület falai vizesek is. (Ezután már csak az következhet, hogy megjelennek a papírt és a faanyagot pusztító gombák. Reméljük, a fenntartó előbb talál megoldást a könyvtár elhelyezésére. Intő példa lehetne a zirciek számára a közeli balatonfüredi könyvtár sorsa!)

A könyvtárhoz egyetlen irodahelyiség tartozik, amely éppúgy munkahelye az igazgatónak, mint a feldolgozó vagy a módszertani munkát végző könyvtárosoknak. Itt sokszorosítják a katalóguscédulákat, „kézműipari” módszerrel — gépeléssel.

Nem hagyhatjuk említetlenül viszont a könyvtár gyönyörű virágoktól pompázó udvarát, amely fölé árnyat adó fák lombja borul, ideális nyári olvasóhelyet kínálván az ide betérőknek, mintegy kárptólásul a belső szűköségért. (Kár, hogy ezt a lehetőséget nem használják ki.) Hogy mennyire szeretik munkahelyüket az itt dolgozó könyvtárosok, annak ékes bizonyossága ez az udvar, amelyben minden kertészeti munkát — a palántaneveléstől a fák metszéséig — ők végeznek, bevonva a családtagokat is. Egyébként az egész intézményben példás rend uralkodik, és a szobákban minde-
nütt sok a virág.

A hálózat

A zirci központ annak idején mint községi könyvtár kezdte meg működését, 1956-tól 1971-ig járási könyvtár volt, 1971 és 1974 között ismét községi, 1974-től 1984-ig nagyközségi könyvtárként működött. Járási könyvtárként a járás könyvtárainak szakmai-módszertani felügyeletét látta el, nagyközségi könyvtárként Zirc és a társközségek könyvtárügye tartozott hatáskörébe. Az ellátandó területhez Zirc, valamint Olaszfalu, Nagyesztergár, Lókút, Eplény, Akli, Felsőpere és Tündérmajor település tartozott. Kardosréten elhelyezési gondok miatt megszüntették a könyvtárat, a Mezőgépnél viszont üzemi letétet hoztak létre.

A várossá alakulás sajátos körülményei — az egymástól igen távol levő városrészek — miatt 12, különböző nagyságú és típusú könyvtári egység tartozik a központhoz. Az egykori társközségek: Olaszfalu és Nagyesztergár iskolai könyvtárak kezelésének a gondját is átadták a városnak. Olaszfaluban a hajdani községi, ma városi fiókkönyvtáron kívül az iskola könyvtárlományát is a zirci központ gyarapítja, elsősorban oktatási segédkönyvekkel, a kötelező irodalommal, meséskönyvekkel. Ez utóbbiakat a napközis teremben helyezték el, így szoktatják rá a gyerekeket az olvasásra.

3675 kötetes állományból választhat Olaszfalu városrész 1250 lakója, akik közül 152 felnőtt és 119 gyerek rendszeres olvasója a nemrég új helyiségbe költözött könyvtárnak. A kétszintes épületet — amelyben a könyvtáron kívül KISZ-szoba, sportöltöző, orvosi rendelő és tanácsadó is működik — két és fél millió forintért újjáépítette a városi tanács. Lényegesen jobb körülmények közé kerültek így az olvasók, hiszen a régi 28 négyzetméter helyett most 80 áll rendelkezésükre. Az a furcsa helyzet állt elő, hogy a fiókkönyvtár alapterülete pár négyzetméterrel nagyobb, mint a központé, de míg Olaszfaluban 3675 kötetet kell elhelyezni és 152 felnőtt olvasót kiszolgálni, addig a zirci központ 75 négyzetméterén 31 ezer kötetnek kell helyet szorítani és 875 felnőtt olvasó igényeit kielégíteni.

Nagyesztergáron az iskolában működik a városi fiókkönyvtár, szép példát mutatva az ésszerű integrációra. Az állománygyarapítás során figyelembe veszik a szaktantermek és az egyéb oktatási egységek szükségleteit is. Itt 3328 kötet jut 1250 lakosra, akik közül 186

rendszeresen használja a 20 négyzetméter alapterületű könyvtárat.

Lókúton a 40 négyzetméteres, volt tante remben működő fiókkönyvtáron meglátszik a kisegítő iskola igazgatóhelyettesének ügyesrető munkálkodása, gondoskodó figyelme. Nagy Károlyné megítélése szerint az olaszfalui mellett — ahol szintén pedagógus a könyvtáros — a lókúti fiók működik a legeredményesebben. A könyvtári célokra felújított, melegpadlóval ellátott, világos helyiségbe a Veszprémi Megyei Könyvtár vásárolt állványokat, így sikerült a 3360 kötetet elhelyezni, s ezt az állományt ma már a 810 lakosból 240 beiratkozott olvasó használja.

Eplény 962 kötetes könyvtára a megszünt iskolában működik, klubkönyvtár jelleggel. A volt napközi játékaik itt maradtak, változatos foglalkozásokra adva lehetőséget az olvasótábor zömét alkotó gyermekhadnak.

Felsőperén a KISZ-klubként működő volt tanteremben, egy szekrényben helyezték el a 336 kötetet, amelyet tizenhárman olvasnak rendszeresen.

Tündérmajorban és Aklipusztán hasonló a helyzet: a 22, illetve 16 olvasó által használt 357, illetve 112 kötet szekrényben várja olvasóit. Az utóbbi négy helyen letétek működnek, amelyekhez kapcsolódik még a Mezőgép Vállalatnál elhelyezett üzemi letéti könyvtár is, a több műszakba járók ellátására. Ezekben a helyeken kéthavonta cserélik az állományt, így az olvasók viszonylag friss irodalomhoz juthatnak.

A Zirci Városi Könyvtár a Veszprém megyei könyvtárak által elsőként bevezetett körzeti ellátórendszer mintájára szervezi fiókjainak, illetve letéteinek ellátását. A kis települések feldolgozva, kölcsönzésre kész állapotban kapják meg a könyveket, amelyek beszerzése a központban történik. Ez korábban is így volt, de akkor még Lókút, Nagyesztergár és Olaszfalu saját leltárkönyvvel rendelkezett, ma viszont egységes leltározás folyik a zirci központban.

A letéti és a fiókkönyvtárakban munkájukért havi 250—600 forint tiszteletdíjban részesülő könyvtárosok látják el a kölcsönzés tennivalóit. Heti munkaidejük és tiszteletdíjuk az ellátandó terület és az állomány nagysága, valamint iskolai végzettségük szerint váltakozik.

A zirci központ gyermekkönyvtára 1967-ben nyílt, a felnőttkönyvtár udvarán levő húsz négyzetméteres, vaskályhával fűthető raktárhelyiségben. Három év múlva bővítették 65

négyzetméteresre, cserépkályha-fűtést kapott ekkor, az idén pedig lambériázták a falakat, s ezzel és a játékokkal barátságos környezetet teremtettek a 850 gyermekolvasónak. A gyermekrésztleg jóval tágasabb, mint a felnőtt-könyvtár, itt harminc gyermeket tudnak egyszerre leültetni, számukra foglalkozásokat tartani. A könyvtárosoknak az a törekvésük, hogy egy-egy tanévben minden gyerek legalább kétszer forduljon meg a könyvtárban, s használni tudja a katalógusokat és az egyéb segédeszközöket. Ennek érdekében az elsősöknek és a hetedikeseeknek könyvtárhasználati foglalkozásokat tartanak, a katalógusokon pedig rajzos eligazító táblákat helyeztek el. Minthogy a tanterv kötelező könyvtári órákat ír elő, a szerdai órákat csoportos iskolai foglalkozások számára tartják fenn, délelőtt iskolai órákat tartanak, délután napközis csoportokat fogadnak. A gyermekkönyvtár bábszakkört és könyvbárátkört működtet, ezek rendszeresen, hetenként tartják foglalkozásaikat.

Az állomány és katalógusai

Az egykor előszobának vagy inkább üvegezett verandának készült — egyébként igen barátságos, világos, csupa-virág — helyiségben két tárlóban elhelyezett újszerzemény-kiállítás fogadja az épületbe belépő olvasót, aki itt tájékozódhat a betűrendes és a szakkatalógusok segítségével a könyvtár 31 ezer kötetes állományáról. Recenzió- és analitikus társadalomtudományi katalógus áll még az olvasók rendelkezésére, de az FSZEK-től készen kapott cédulák közül ebbe a katalógusba csak azoknak a dokumentumoknak bibliográfiai leírásai kerülnek be, amelyek a könyvtár állományában megtalálhatók. A könyvbeszerzések alkalmával ezért nagyon ügyelnek arra, hogy a tanulmánykötetek meglegyenek az állományban.

Az igen csekély — évi 70—90 ezer forintos — könyvbeszerzési keret többnyire csak egy példányos vásárlást tesz lehetővé. Több példányt egyedül a kötelező irodalomból vásárolnak időnként.

Mivel a könyvbeszerzési keret összege az

elmúlt tíz évben csak csekély mértékben emelkedett, a könyvtárak rohamos emelkedése miatt az évente megvehető művek száma csökken. Ezért a könyvtár minden együttműködési lehetőséget igyekszik megragadni, hogy legalább több intézmény együttes állománya tartalmazza a szükséges szakirodalmat. A jogszabály-gyűjteményeket — amelyek ára köztudomásúan igen magas — a városi tanács veszi meg, és ezek ott is használhatók. (Lehetséges, hogy ez megtakarítás a könyvtárnak, viszont a kiadvány használatát erősen korlátozza.) A pedagógiai szakirodalmat és az oktatott szakmák közép- és felsőfokú irodalmát a szakmunkásképző könyvtára gyűjti, bár elméletileg nincs akadálya annak sem, hogy könyvtárközi kölcsönzéssel átkérjék a városi könyvtár olvasói számára. Úgy hiszem azonban, hogy ez túlságosan bonyolult eljárás ahhoz, hogy nagyobb számban igénybe vegyék, így aztán a pedagógusok nem is igen látogatják a városi könyvtárat szakirodalom beszerzése céljából. De kevés a szakmunkástanuló, és csökkenőben van a középiskolás olvasók száma is. Ez részben a szűkös elhelyezési körülmények és a kellő példányszámban be nem szerzett művek következménye, másrészt a szakmunkásképző könyvtárának felszereltsége, elhelyezési körülményei összehasonlíthatatlanul jobbak a városi könyvtáréinál.

Nagy Károlyné, a könyvtár igazgatója már három évvel ezelőtt is legalább 95 ezer forintos könyvbeszerzési keretet tartott szükségesnek ahhoz, hogy az állományt és a szolgáltatásokat is a korábbi szinten lehessen tartani. Azóta a könyvtárak még magasabbra emelkedtek, a beszerzési keret viszont alig 13 ezer forinttal nőtt.

Előfordulhatnak kivételes évek — mint az 1983-as —, amikor az olaszfalui iskolából átleltározott könyvek értékével, 42 ezer forinttal nőtt a beszerzésre fordított összeg, de ez csupán a statisztikát szépítő adat. Ekkor 3181 kötettel gyarapodott az állomány, viszont törölt belőle 1502 kötetet. 1982-ben a könyvek elrongyolódása, avulása miatt többet töröltek, mint amennyit vásárolni tudtak (*Folytatjuk*)

Dr. Tóvári Judit

A Könyvtáros egyes számai — tizenkét hónapra visszamenőleg — kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkötől kérhetők.